

POSEBNOSTI POSTUPANJA REDARSTVENIH VLASTI U KAZNENIM PREDMETIMA MALOLJETNIKA

Irena Cajner Mraović

MUP RH, Policijska akademija, Visoka policijska škola,

Sažetak

U MUP-u RH već se nekoliko godina postupno radi na ustroju kriminalističke policije za rad na poslovima rješavanja problematike maloljetničke delinkvencije. Kako primjeren i učinkovit rad na ovom području podrazumijeva i niz sasvim specifičnih rješenja namijenjenih isključivo djelovanju u svezi maloljetnih počinitelja kaznenih djela kao i maloljetnih žrtvi kažnjivih radnji, a koja po osobitosti zadaće i modalitetima njihove realizacije često prelaze okvire klasičnog djelokruga rada policije te koja zahtijevaju adekvatno, široko i multidisciplinarno temeljno obrazovanje, socijalni pedagozi su tu odmah našli svoje mjesto. Ovi kadrovi dodatno su dobili na važnosti stupanjem na snagu novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, 1. siječnja 1998. godine, koje je u članku 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež donijelo bitnu novinu i posebnost policijskog postupanja u slučajevima kaznenih djela počinjenih od maloljetnika. Naime, tu se kaže da u predmetima kaznenih djela maloljetnika postupaju službenici redarstvenih vlasti specijalizirani za poslove maloljetničkog kriminaliteta. Jasno je da se uvjeti za realizaciju te zakonske odredbe ostvaruju na način da se na ta radna mjesta postavljaju osobe čije fakultetsko obrazovanje udovoljava tako visokim kriterijima te koje pokazuju afinitet prema radu s mladeži a s kojima se onda dalje radi na dodatnoj edukaciji odnosno specifičnom stručnom osposobljavanju i usavršavanju.

Jednako kao i kod punoljetnih tako i kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela, službenici redarstvenih vlasti dužni su raznovrsnom kriminalističko-operativnom djelatnošću na prikladan način prikupiti i osigurati sve relevantne činjenice vezane uz počinjeno kazneno djelo. Tu se, na prvom mjestu, podrazumijevaju činjenice odnosno podaci koji državnom odvjetniku pružaju dostatnu osnovu za odluku o pokretanju odnosno ne pokretanju kaznenog postupka. S obzirom da u slučajevima maloljetnih počinitelja kaznenih djela jedini kriterij te odluke nisu okolnosti vezane uz samu deliktну situaciju nego i one vezane uz linost, ponašanje i socijalnu sredinu počinitelja, na policijskim djelatnicima stoji velika odgovornost. Praksa pokazuje da se socijalni pedagozi nalaze na razini te odgovornosti što im uvelike omogućavaju znanja s područja razvojne psihologije, psihologije osoba s poremećajima u ponašanju, komunikologije, pedagogije, kriminologije i socijalne patologije koja su stekli tijekom studija.

Ključne riječi: maloljetnička delinkvencija, redarstvene vlasti, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o kaznenom postupku, socijani pedagozi.

1. UVODNE NAPOMENE

Osim što predstavlja najčešći rezervoar iz kojeg se regrutiraju odrasli delinkventi, maloljetnička delinkvencija zadnjih desetljeća pokazuje crte pojave povećane društvene opasnosti. Nova obilježja maloljetničke delinkvencije na temelju kojih se zaključuje o njenoj povećanoj društvenoj opasnosti u suvremenom svijetu pokazuju se u različitim oblicima (Cajner, 1994, 2). Tu spadaju osobito nagli i stalni

porast koji ide ispred porasta drugih vrsta kriminaliteta i promjene u strukturi krivičnih djela koja, sudeći po elementima i obilježjima koja ih karakteriziraju, po stupnju društvene opasnosti i drugim osobinama, prelaze ranije okvire. Tu se misli najviše na sve češću pojavu teških oblika poremećaja u ponašanju maloljetnika, koje sve više karakterizira nasilje kao osnovno obilježje, na pojavu organiziranja tzv. mladenačkih gangova, odnosno bandi, koji toj nasilnoj crti daju često ekstreman oblik, na sve češće pokazivanje

crta vandalizma, osobito pri činjenju imovinskih delikata, na sve veću raširenost prekršajnih i dugih devijantnih ponašanja (kocka, alkoholizam, drogiranje i sl.), koja vode u delinkventnu aktivnost, te na sve intenzivnije regrutiranje maloljetnih delinkvenata iz društvenih slojeva s višim društvenim standardom i većim prihodima.

Ova nova obilježja, koja sve više karakteriziraju suvremenu maloljetničku delinkvenciju, dolaze uglavnom do izražaja i u našoj zemlji.

Osnovni uvjet pokretanja i provođenja prethodnog postupka je postojanje osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti. Međutim, kaznenopostupovna djelatnost je prespora i nedovoljno djelotvorna u situacijama kada se traži takva intervencija državnih organa koja bez odlaganja i sa potrebnom elastičnošću nastupa već prilikom same pojave sumnje da je počinjeno kazneno djelo, da se ono priprema ili da je određena osoba počinitelj kaznenog djela. Najčešće, jedino neposredno, brzo i dinamično reagiranje odgovarajućih državnih službi može spriječiti izvršenje kaznenog djela ili pak osigurati da se očuvaju tragovi počinjenog kaznenog djela koji su po pravilu kratkotrajni i prolazni, da se utvrde okolnosti slučaja u što manje izmijenjenom stanju, da se od svjedoka kriminalnog događaja i drugih u tom smislu važnih osoba prikupe podaci u trenutku kada su oni još svježi u njihovom pamćenju, da se onemogućiti skrivanje ili uništavanje tragova i predmeta kaznenog djela, kao i da se počinitelja liši mogućnosti bijega, skrivanja i drugih načina otežavanja razjašnjenja kriminalnog slučaja. Stoga je, u svrhu uspješnog otkrivanja kaznenih djela i njihovih počinitelja, neophodna planska i kontinuirana primjena posebne vrste djelatnosti koju obavljaju službenici redarstvenih vlasti, a koja je maksimalno oslobođena procesnih formi i ograničenja. Pravnu osnovu takve operativne djelatnosti nalazimo u članku 177. Zakona o kaznenom postupku prema kojem, radi ostvarenja navedenih zadaća, djelatnici organa unutarnjih poslova mogu tražiti potrebne obavijesti od građana; obaviti pregled prijevoznih sredstava, putnika i prtljage; za prijeko potrebno vrijeme ograničiti kretanje na određenom prostoru; poduzeti potrebne mjere u vezi s utvrđivanjem istovjetnosti osoba i predmeta; raspisati potragu za osobama i stvarima za kojima se traga; u prisutnosti odgovorne osobe obaviti pregled određenih objekata i prostorija državnih tijela, poduzeća i drugih pravnih osoba, pregledati njihovu određenu dokumentaciju te poduzeti druge potrebne mjere i radnje. Stavak 3. istog članka daje redarstvenim vlastima mogućnost pozivanja građana, a stavak 5. i mogućnost prikupljanja obavijesti od osoba koje se nalaze u pritvoru. Naposljetku, kako je to definirano u stavku 6. istog članka, na temelju prikupljenih obavijesti redarstvene vlasti sastavljaju kaznenu prijavu u kojoj navode dokaze za koje su saznale pri prikupljanju obavijesti.

Imajući u vidu prethodno spomenuto usložnjavanje fenomena maloljetničke delinkvencije, lako je pretpostaviti i sve veću zahtjevnost zadataka s kojima se policijski djelatnici suočavaju u predmetima kaznenih djela maloljetnika. Stoga se, sukladno odluci Vlade Republike Hrvatske, a temeljem odredbi Pravilnika o unutarnjem redu MUP-a RH na razini policijskih uprava, a ponegdje i policijskih postaja, od 1. siječnja 1996. godine postupno se uspostavlja i popunjava ustroj kriminalističke policije za rad na poslovima rješavanja problematike maloljetničke delinkvencije. Kako za uspješan, primjeren i učinkovit rad na ovom području postoji i niz sasvim specifičnih rješenja namijenjenih isključivo djelovanju u svezi maloljetnih počinitelja kaznenih djela kao i maloljetnih žrtvi kažnjivih radnji, a koja po osobitosti zadaća i modalitetima njihove realizacije često prelaze okvire klasičnog djelokruga rada policije, nužno se odmah nametnula potreba donošenja programa rada za rješavanje problematike maloljetničke delinkvencije na području policijske uprave. Pošlo, se naime, od pretpostavke da će se kreiranjem takvog programa osigurati cjelovitost u otkrivanju i suzbijanju kriminalnog ponašanja mladih. U tom smislu odmah je bilo jasno da treba definirati programske zadaće koje će uvažavati kompleksnu etiologiju ove negativne društvene pojave a koja nužno zahtijeva interdisciplinarni pristup u njenom rješavanju. Odmah se, naravno, postavilo i pitanje kadrova čije je temeljno obrazovanje isključivo s takvim potrebama. Socijalni pedagozi vrlo su brzo pokazali da je širina njihovog fakultetskog znanja, upotpunjana specifičnostima i vještinama kriminalističke taktike koje su usvojili tijekom vježbeničkog staža u policiji, dostatna da udovolji i tako visoko postavljenim kriterijima.

2. LEGALNI OKVIRI SUDJELOVANJA REDARSTVENIH VLASTI U SUZBIJANJU MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

2.1. Primjena općeg prava

Odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, odredbe o kaznenom postupku, odredbe o izvršenju sankcija te propisi o kaznenopravnoj zaštiti djece i maloljetnika sadržani su u Zakonu o sudovima za mladež (čl. 1. ZSM). Te odredbe povezuje su i komplementarne s odredbama općeg i posebnog dijela Kaznenog zakona, odredbama Zakona o kaznenom postupku, odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama te s odredbama zakona kojima se uređuje izvršenje sankcija (čl. 3. ZSM). Drugim riječima, prema mladim počiniteljima kaznenih djela primjenjuju se odredbe općeg prava ukoliko Zakonom o sudovima za mladež nije drukčije propisano. Spomenuta povezanost

i komplementarnost odredaba Zakona o sudovima za mladež i odredbi Kaznenog zakona odražava se i u činjenici da se dio odredbi općeg dijela kaznenog prava koje se nalaze u općemu dijelu Kaznenog zakona nalazi i u Zakonu o sudovima za mladež. Tako se, primjerice, u čl. 11. Kaznenog zakona (Primjena kaznenog zakona prema mladim počiniteljima) kaže: "Prema mladim počiniteljima kaznenih djela (maloljetne osobe i mlade punoljetne osobe) primjenjuje se ovaj zakon osim ako posebnim zakonom za mlade počinitelje nije drukčije propisano", dok se u čl. 3. Zakona o sudovima za mladež (Primjena općeg prava) konstatira: "Odredbe Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakona kojima se uređuje izvršenje sankcija za kaznena djela i drugi opći propisi primjenjuju se samo ako ovim zakonom nije drukčije propisano". Sukladno tome, u čl. 1. Zakona o sudovima za mladež (Sadržaj zakona) kaže se: "Ovaj zakon sadrži odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlade punoljetnike) u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i izvršenju sankcija, te propise o kaznenopravnoj zaštiti djece i maloljetnika".

Vrlo je važno imati na umu da je Zakon o sudovima za mladež, sa svim svojim normativnim posebnostima, sastavni dio ukupnog hrvatskog kaznenog zakonodavstva te da stoga maloljetnoj osobi može biti izrečena kaznena sankcija samo pod istim uvjetima pod kojima se to može učiniti za punoljetnog počinitelja kaznenog djela. Ovo ističemo jer u praksi ponekad postoji iskušenje da se na izrazito asocijalno ali ne i antisocijalno ponašanje maloljetnih osoba reagira izricanjem odgojne mjere. Međutim, podleći takvom iskušenju bilo bi protuzakonito. Maloljetnik može manifestirati izrazite simptome poremećaja u ponašanju, može biti podložan različitim i vrlo ozbiljnim socijalno patološkim pojavama te se u konkretnom slučaju može konstatirati izrazito negativna prognoza razvoja njegove ličnosti kao i odgovarajući stupanj vjerojatnosti da će u buduću činiti kaznena djela, ali to još uvijek nije dovoljno za primjenu kaznene sankcije. Za to on doista mora počinuti neko kazneno djelo pri čemu mora biti ostvaren onaj intenzitet značajnosti djela koji je nužan za postojanje kaznenog djela. Naime, na maloljetnike se u cjelosti odnosi odredba iz članka 28. Kaznenog zakona prema kojoj "nema kaznenog djela iako su ostvarena njegova zakonska obilježja ako je djelo očito beznačajno s obzirom na način postupanja počinitelja, njegovu krivnju i nastupjelu posljedicu za zaštićeno dobro i pravni sustav". Dakle, nedopustivo je i iskoristi beznačajan delikt kao povod da se prema odgojno zapuštenom maloljetniku izreče odgojna mjera u kaznenom postupku kako bi se pedagoškim tretmanom u okviru izvršenja te odgojne mjere nasto-

jalo utjecati na njegov razvoj i ponašanje. Naime, osim što bi se takvim postupanjem kazneno djelo degradiralo na razinu povoda za poduzimanje mjera prema odgojno zapuštenim maloljetnicima u okviru Zakona o sudovima za mladež, time bi se demobilizirali ostali društveni subjekti koji su doista dužni odgovarajućim nekaznenopravnim instrumentarijem reagirati na odgojno zapuštenost i asocijalno ponašanje maloljetnika (vidi opširnije o tome kod: Hirjan, Singer, 1998).

2.1.1. Primjena odredbi Zakona o kaznenom postupku

Zadaci policije prije započetog kaznenog postupka u slučajevima kaznenih djela maloljetnika jednaki su kao i kod delikata čiji počinitelji su punoljetne osobe. Tako se u članku 66. st. 1. Zakona o sudovima za mladež konstatira da "pribavljanje podataka o kaznenom djelu i počinitelju, prikupljanje potrbnih obavijesti od osumnjičenog maloljetnika i ostalih osoba te druge izvide obavljaju redarstvene vlasti prema odredbama Zakona o kaznenom postupku". Iz navedenog proizlazi da je cilj policijskih izvida uvijek isti bez obzira na dob počinitelja kaznenog djela. Dakle, ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo koje se pronomi po službenoj dužnosti, redarstvene su vlasti, bez obzira na dob počinitelja delikta, prema odredbi iz čl. 177. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, dužne poduzeti potrebne mjere da se počinitelj pronađe, odnosno da se spriječi njegovo skrivanje ili bijeg te mjere čija osnovna svrha se sastoji u otkrivanju i osiguravanju tragova kaznenog djela i predmeta koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica. Na poslijetku, redarstvene vlasti obvezne su prikupiti sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Međutim, važno je istaknuti da se sve navedene mjere poduzimaju na način i u opsegu koji će biti u funkciji ostvarenja svrhe postupanja određene Zakonom o sudovima za mladež. Naime, sveukupno postupanje mora udovoljiti temeljnim kriminalno političkim i socijalno pedagoškim razlozima zbog kojih uopće i jest donijet poseban zakon za maloljetne počinitelje kaznenih djela odnosno Zakon o sudovima za mladež (Sačić, 1998, 16).

2.2. Zakon o sudovima za mladež

Stupanjem na snagu novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, 01. siječnja 1998. godine, bitna specifičnost policijskog postupanja u slučajevima kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika izražena je u članku 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež gdje se kaže da "u predmetima kaznenih djela maloljetnika postupaju službenici redarstvenih vlasti specijalizirani za poslove maloljetničkog kriminaliteta". Bitno je napomenuti da se ova odredba primjenjuje i u predmetima mladih punoljetnika (čl. 111. st. 1.

ZSM) i u predmetima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika (čl. 118. st. 2. ZSM). Uvjeti za realizaciju navedene odredbe iz čl. 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež stvaraju se na način da se na ta radna mjesta postavljaju adekvatno obrazovane osobe koje pokazuju afinitet prema radu s mladeži a s kojima se onda još sustavno i intenzivno radi na dodatnoj edukaciji odnosno specifičnom stručnom osposobljavanju i usavršavanju onih policijskih kadrova koji se u policiji bave mladima.

Temeljem nekih procjena, prema odredbama Zakona o sudovima za mladež postupa se u 25 do 30% sveukupno prijavljenih kaznenih djela u našoj zemlji. Radi se, dakle, o značajnom opsegu postupanja za koji, u trenutku stupanja na snagu Zakona o sudovima za mladež, nismo raspolagali odgovarajućim brojem kriminalističkih službenika koji bi bili posebno osposobljeni za postupanje u predmetima kaznenih djela maloljetnika, mladih punoljetnika i na štetu djece i maloljetnika. Iz tog razloga planirano je ubrzano rješavanje pitanja ustroja radnih mjesta kriminalističkih službenika specijaliziranih za poslove maloljetničkog kriminaliteta i kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika i to od razine policijskih postaja, preko policijskih uprava do razine Ministarstva unutarnjih poslova. Također je planirano rješavanje pitanja stvaranja uvjeta koje trebaju ispunjavati djelatnici Ministarstva unutarnjih poslova za raspored na takve poslove odnosno pitanje načina njihovog osposobljavanja da bi mogli funkcionirati u smislu odredbe iz čl. 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež. S obzirom da se radi ipak o dugotrajnom procesu, donesena je odluka da se do daljnjega obnašanje poslova u kaznenim predmetima iz djelokruga Zakona o sudovima za mladež obavlja u timskom radu službenika kriminalističke policije i kriminalističkih službenika koji su sada rješenjem raspoređeni na obnašanje poslova suzbijanja maloljetničke delinkvencije i koji supotpisuju kaznene predmete iz djelokruga Zakona o sudovima za mladež čime zapravo preuzimaju odgovornost za zakonitost i cjelovitost postupanja u tim predmetima.

3. IZVIDI KAZNENIH DJELA

Zadaće i ovlaštenja policije tijekom policijskih izvida moguće je podijeliti na neformalne radnje (čl. 177., 178. i 179. ZKP), formalne ili hitne istražne radnje (čl. 184. ZKP), radnje kojima se privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode građana sa svrhom pribavljanja podataka i dokaza za provedbu kaznenog postupka (čl. 180. ZKP) te uhićenje (čl. 95. ZKP) i zadržavanje uhićenika (samo po odobrenju istražnog suca, čl. 98. ZKP, odnosno u slučajevima maloljetnika po odobrenju suca za mladež, čl. 67. st. 2. ZSM).

Izvidi kaznenih djela sastoje se zapravo od cjeline mjera koje se poduzimaju u slučaju postojanja osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti sa svrhom da se pronađe počinitelj kaznenog djela, odnosno da se počinitelj ili sudionik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi kaznenih djela i predmeta koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve obavijesti koje mogu biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Izvidi kaznenih djela usmjerno su primarno na možebitno kazneno djelo. Upravo se u tome sastoji krucijalna razlika u odnosu na kazneni postupak koji je pak usmjeren na točno određenu osobu odnosno određeno kazneno djelo.

3.1. Specifičnosti izvida u kaznenim premetima maloljetnika

Mjere i radnje povodom kaznenih djela maloljetnika policija je dužna ostvarivati obazrivo kako se, s obzirom na duševnu razvijenost i osobna svojstva maloljetnika time ne bi nanijela šteta razvoju njegove ličnosti (čl. 48. ZSM). Djelatnici policije koji postupaju u predmetima kaznenih djela maloljetnika dužni su voditi računa o tome da njihovo sveukupno postupanje mora udovoljiti temeljnim kriminalno-političkim i socijalno-pedagoškim razlozima poradi kojih upravo i jest donijet te se primjenjuje Zakon o sudovima za mladež. U praktičnom smislu to znači da policija u kaznenim predmetima maloljetnika postupa primarno u skladu s odredbama Zakona o sudovima za mladež. Međutim, većina izvida obavlja se prema odredbama Zakona o kaznenom postupku što nadalje znači da se obavljaju iste mjere i radnje kao u slučajevima kaznenih djela punoljetnih počinitelja ali se konstantno modaliteti njihova provođenja prilagođavaju specifičnostima svrhe postupanja propisane Zakonom o sudovima za mladež.

Postupak prema maloljetniku se, u pravilu provodi uz nazočnost njegovog roditelja ili zakonskog zastupnika u prostoru policijskog tijela koje provodi postupak. Kada policija postupa u kaznenim djelima mladih punoljetnika, ona o tome, čim je moguće, obavještava njegovog roditelja ili zakonskog zastupnika ukoliko mladi punoljetnik živi u zajedničkom domaćinstvu sa svojim roditeljima ili zakonskim zastupnikom.

Nadalje, kod prikupljanja podataka o kaznenim djelima maloljetnika i mladih punoljetnih osoba, kao i podataka o samim počiniteljima koji pripadaju tim dobnim skupinama, potrebno je s punom obazrivošću prikupljati i podatke i obavijesti koji razjašnjavaju motive, način i okolnosti počinjenja djela, ali i ličnost počinitelja, njegove obiteljske prilike, raniji život, uključujući tijek školovanja, način korištenja slobodnog vremena, osobe s kojima se druži, njegove sklonosti,

navike, eventualne poremećaje u ponašanju, te kriminalni povrat izražen u terminima ranije prijavljivosti odnosno ranije izrečene kaznene sankcije.

U kaznenim predmetima maloljetnika i mladih punoljetnika postupaju sudac za mladež, određeni istražni sudac (čl. 41. ZSM) te državni odvjetnik za mladež. Međutim, ukoliko iz opravdanih razloga tako definirane osobe ne mogu postupati, u izvidima kaznenih djela mjere i radnje policija ostvaruje i provodi u suradnji s dežurnim istražnim sucem i dežurnim državnim odvjetnikom. U tom kontekstu valja još napomenuti da prepratu maloljetnih osoba obavljaju ovlaštene službene osobe u civilnoj odjeći i automobilu bez službenih policijskih oznaka.

Kod rasvjetljavanja počinjenog kaznenog djela od strane maloljetne osobe policija je dužna usmjeriti posebnu pozornost na traženje, otkrivanje i utvrđivanje poticajnih razloga koji su maloljetnu osobu doveli u kriminogenu sferu. U ovisnosti od utvrđenog motiva maloljetnikovog protupravnog djelovanja, policijski djelatnici obvezni su otkriti radi li se o situacijskom deliktu, odnosno o razlozima koji svoje izvorište nalaze u biopsihosocijalnoj strukturi ličnosti maloljetne osobe (želja za isticanjem, uvažavanjem, samopotvrđivanjem, iskušavanjem snaga i mogućnosti, pustolovinom, inatom, osvetom i td.), ili se ipak radi o ponašanju mlade osobe koja je usvojila neprihvatljiv vrijednosni sustav i ponaša se po tzv. obrascu "delinkventa iz navike", te sukladno utvrđenome prilagoditi daljnji sveukupni rad prema tom maloljetniku.

3.2. Neformalne radnje

Temeljno obilježje neformalnih radnji sastoji se u činjenici da Zakon o kaznenom postupku ne propisuje formu odnosno modalitete njihova provođenja. One su regulirane Zakonom o unutarnjim poslovima i podzakonskim aktima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. S obzirom da forma realizacije navedenih radnji nije zakonski propisana, te se radnje ne mogu opotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku. One imaju isključivo vrijednost saznanja na temelju kojih će državni odvjetnik odlučivati o kaznenoj prijavi, odnosno imaju spoznajno dokaznu vrijednost za državnog odvjetnika i istražnog suca. Raspravni sud ne smije biti upoznat s njihovim sadržajem.

Zakon o kaznenom postupku predviđa sljedeće neformalne radnje: traženje potrebnih obavijesti od građana (čl. 177. st. 2.), pozivanje i prisilno dovodenje građana (čl. 177. st. 3.), pregled prijevoznih sredstava, putnika i prtljage (čl. 177. st. 2.), ograničenje kretanja na određenom prostoru za prijeko potrebno vrijeme (čl. 177. st. 2.), poduzimanje potrebnih mjera u svezi utvrđivanja istovjetnosti osoba i predmeta (čl. 177. st. 2.), raspisivanje

potraga za osobama i stvarima (čl. 177. st. 2.), pregled određenih objekata i prostorija državnih tijela, poduzaća i drugih pravnih osoba (čl. 177. st. 2.), pregled dokumentacije (čl. 177. st. 2.), fotografiranje i daktiloskopiranje osobe za koju postoji osnovana sumnja da je počinitelj kaznenog djela (čl. 179. st. 1.), uzimanje otisaka prstiju od osoba za koje postoji vjerojatnost da su mogle doći u dodir s predmetima na kojima su pronađeni otisci prstiju (čl. 179. st. 2.), i zadržavanje te upućivanje građana istražnom sucu (čl. 178.).

Većina navedenih mjera i radnji poduzima se na isti način kada su posrijedi maloljetne i punoljetne osumnjičene osobe. Ovdje izdvajamo samo one među njima koje se odlikuju određenim posebnostima kada se primijenjuju prema maloljetnicima.

3.2.1. Pozivanje

Već smo prethodno naglasili da su i kod punoljetnih i kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela tijela unutarnjih poslova jednako dužna raznovrsnom kriminalističko operativnom djelatnošću na adekvatan način prikupiti i osigurati sve relevantne činjenice. Radi ispunjenja tog zadatka, redarstvene vlasti mogu tražiti potrebne obavijesti i od osumnjičenog maloljetnika. U tu svrhu redarstvene vlasti mogu pozivati maloljetne osobe jednako kao i sve ostale građane.

Maloljetnik se poziva preko roditelja odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih okolnosti (čl. 50. st. 1. ZSM). Svrha ovog propisa sastoji se u mogućnosti informiranja roditelja odnosno zakonskog zastupnika maloljetnika o tome da se prema maloljetniku vodi postupak te da bi bili u tijeku radnji koje se obavljaju i kojima sukladno odredbi iz čl. 71. st. 2. Zakona o sudovima za mladež mogu biti nazočni. Također, ovakvom normom nastojalo se omogućiti roditeljima i zakonskim zastupnicima maloljetnika prema kojima se vodi kazneni postupak da poduzimaju potrebne mjere zaštite i pomoći te da osiguraju maloljetniku stručnu obranu.

Ovdje je još posebno važno istaknuti odredbu iz čl. 50. st. 2. Zakona o sudovima za mladež prema kojoj maloljetnika dovode službenici redarstvenih vlasti ali u civilnoj odjeći, osim u slučajevima u kojima se radi o višestrukim povratnicima, opasnim počiniteljima ili u slučajevima počinjenja najtežih kaznenih djela. Smisao ovakvog načina postupanja sastoji se u izbjegavanju diskriminacije maloljetnika u sredini u kojoj živi.

3.2.2. Prikupljanje obavijesti

Radi ispunjenja svojih obveza iz čl. 177. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, redarstvene vlasti mogu tražiti potrebne obavijesti i od osumnjičenog maloljetnika. Pri tome one postupaju sukladno odredbi iz čl. 177. st. 5. Zakona o kaznenom postupku.

Drugim riječima, prikupljanje obavijesti od osumnjičene maloljetne osobe odvija se po istim zakonskim propisima kao i kad je osumnjičena punoljetna osoba, jedino što pri prikupljanju potrebnih obavijesti od osumnjičenog maloljetnika redarstvene vlasti u cjelosti obvezuje i dužnost obavizivog postupanja s maloljetnikom navedena u članku 48. Zakona o sudovima za mladež. Specifičnosti prikupljanja potrebnih obavijesti od osumnjičene maloljetne osobe sastoji se i u već spomenutoj mogućnosti nazočnosti roditelja ili zakonskog zastupnika. Sve ostalo je isto kao i pri prikupljanju obavijesti od punoljetnih osumnjičenika što znači da razgovor s osumnjičenom osobom koja nije uhićena djelatnici policije mogu voditi na neformalan način u skladu sa kriminalističko-taktičkim pravilima iako, ako žele, mogu s njim obaviti i formalan razgovor. Međutim, takva mogućnost biranja ne postoji s uhićenim osumnjičenikom jer razgovor s njim redarstven vlasti obavljaju na formalan način što znači da su dužne upoznati osumnjičenika s osnovama sumnje koje ga terete, pravom na šutnju i pravom na branitelja (čl. 6. st. 1. ZKP). Nadalje, redarstvene vlasti ne mogu osumnjičenog maloljetnika, jednako kao ni punoljetnu osobu, ispitivati u svojstvu okrivljenika (čl. 177. st. 4. ZKP), a ako su ga uhitile i omogućile mu na njegov zahtjev da uzme branitelja u čijoj nazočnosti je dao određeni iskaz, mogu se zapisnici o tom iskazu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku sukladno odredbi iz čl. 177. st. 6. Zakona o kaznenom postupku (Singer, 1997, 568).

Specifičnosti informativnog razgovora s maloljetnikom proizlaze ne samo iz određenih posebnih obilježja ove dobne skupine, nego i iz činjenice da se društvena reakcija na kriminalno ponašanje maloljetne osobe uvelike razlikuje od one u slučaju kad je počinitelj kaznenog djela punoljetna osoba. Tako je, u oba slučaja, cilj redarstvenih vlasti utvrđivanje činjenica koje upućuju na određenu osobu kao počinitelja određenog kaznenog djela. Međutim, kazneni postupak prema maloljetnicima ima, za razliku od kaznenog postupka protiv punoljetnih osoba, jedan specifičan cilj, a to je upoznavanje ličnosti maloljetnika. Ovom okolnošću rukovode se i službenici redarstvenih vlasti tijekom svog postupanja odmah po saznanju da je učinjeno određeno kazneno djelo za koje se sumnja da ga je počinila određena maloljetna osoba, dakle puno prije formalnog pokretanja kaznenog postupka. Osim što se na taj način već vrlo rano prikupljaju dragocjeni podaci o samom maloljetniku, njegovoj strukturi ličnosti, tijeku školovanja, aktivnom i pasivnom socijalnom statusu, obiteljskim prilikama, uvjetima života u obitelji i slično, na ovaj način postiže se i još jedan, u kriminalističkom smislu vrlo važan cilj, a to je uspostavljanje kontakta s osumnjičenom maloljetnom osobom. Naime, s obzirom na određena obilježja ponašanja osoba koje se nalaze u puberalnoj ili adolescentnoj fazi razvoja, službenik

redarstvenih vlasti na ovom zadatku može očekivati znatne teškoće u uspostavljanju komunikacije s maloljetnom osobom s kojom treba obaviti obavjesni razgovor. Za maloljetnika, koji je ionako u stanju bunta i negodovanja prema svim vrstama autoriteta, djelatnik policije predstavlja još samo jednu u nizu "nadredenih" osoba s kojima on "iz principa" ne želi surađivati. Također, treba imati na umu da će ovakvo negativističko raspoloženje biti pogotovo izraženo kod maloljetnika koji je počinio kazneno djelo, jer je očito kod njega ta potreba za ekscentričnim i asocijalnim ponašanjem još daleko jače izražena.

Prilikom obavljanja obavjesnog razgovora s maloljetnom osobom također treba imati na umu da se maloljetnikovo psihičko stanje i doživljaji često bitno razlikuju od psihičkih zbivanja kod punoljetnih osumnjičenih osoba, te da ona mogu imati većeg i trajnijeg značaja za psihički razvoj osumnjičenog, pa time posredno i za društvo (Aćimović, 1988, 260). S obzirom da i sam zakonodavac ukazuje na neke od psiholoških problema u vezi s osumnjičenim maloljetnikom, pa zahtijeva da pri poduzimanju radnji kojima prisustvuje maloljetnik, a osobito pri njegovu ispitivanju, tijela koja sudjeluju u tom postupku postupaju obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti i osobnim svojstvima maloljetnika kako vođenje tog postupka ne bi štetno utjecalo na njegov daljnji razvoj.

Postupanje sa maloljetnikom kao osumnjičenikom nalazi se negdje u sredini između postupanja s djecom i postupanja s odraslima, što podrazumijeva kombiniranje elemenata obje vrste tehnike i taktike saslušavanja. Najvažnije je uspostaviti dobar kontakt s maloljetnikom i navesti ga da govori. Također vrlo je važno održati dostojanstven i miran ton razgovora. Dok se maloljetni osumnjičenik ne "zagrije" za razgovor treba razgovarati puno i dugo o različitim neutralnim, sporednim i naoko nevažnim stvarima. Osobito je važno kako će službenik redarstvenih vlasti reagirati u slučaju kada je više nego očito da maloljetna osumnjičena osoba iznosi neistinu. Naime, on se uvijek mora pitati iz kojih motiva to maloljetnik čini, jer to ne mora biti samo strah od sankcije, nego se on može i jednostavno bojati sramote (Meinert, 1948, 162).

Kriminalistička praksa je pokazala da u obavjesnom razgovoru s maloljetnim osobama vrijede neka zajednička pravila koja u velikoj mjeri garantiraju uspjeh. Tako, na primjer, maloljetnik će često reći istinu nakon što mu se predoči da će policija uslijed njegova upornog poricanja počinjenog kaznenog djela morati saslušati njegove susjede, učenike iz razreda, prijatelje, učitelje i slično. Također, u velikom broju ovakvih slučajeva ključnim se pokazalo iskazivanje razumijevanja za maloljetnikov položaj te pružanje prilike maloljetniku da se potuži na sve što mu se u životu ne sviđa. Radi se o stilu razgovora koji se često dobro uspoređuje s

razgovorom koji brižan otac vodi sa sinom u odlučnom momentu njegova života, ali bez moralnih predočavanja. Takav način razgovora podrazumijeva dobru, ljudsku, ali istodobno i ozbiljnu i nedvosmisleni riječ. Maloljetniku će biti lakše, te će biti spremniji pružiti znatno više detalja vezanih uz okolnosti kriminalnog slučaja u kojem je sudjelovao, ako mu se objasni da je velik broj ljudi u svom životu došao u sukob sa zakonom, ali se poslije toga popravio, često zauzimajući ugledan položaj u društvu. Treba, naime, voditi računa o mogućnosti pogrešnih predodžbi maloljetnika u odnosu na, kako ga on vidi, okrutni svijet odraslih. Drugim riječima, treba imati u vidu činjenicu da maloljetnik možda neće biti spreman priznati kazneno djelo zato što se boji dalekosežnih posljedica po svoj život. Stoga, službenik redarstvenih vlasti treba prijazno postupati s maloljetnikom, dajući mu do znanja da će "zapravo bolje proći" ukoliko prizna svoju grešku, to jest kazneno djelo koje je počinio, te da ga društvo zbog toga neće odbaciti. Takvo povjerenje maloljetnika nije moguće zadobiti niti pretjeranom strogošću, niti pretjeranom popustljivošću u razgovoru, nego samo ozbiljnošću i mirnom trezvenošću ispitivača. Maloljetnici najčešće nešto ili čine ili ne čine, ili hoće, ili neće, te ne poznaju nijanse između tih krajnosti. Stoga se može očekivati da će maloljetnik ili u potpunosti i detaljno priznati i opisati kazneno djelo koje je počinio, ili da će ga u potpunosti poricati (Vodinelić, Aleksić, 1990).

U obavjesnom razgovoru s maloljetnom osumnjičenom osobom treba imati na umu neke najčešće mogućnosti pogreške. Tako, na primjer, treba znati da prijatnje od strane službene osobe mogu samo dovesti do inata maloljetnika. Također, maloljetnika ne treba prekidati u njegovu izlaganju, čak ni onda kada je očito da on priča i o stvarima koje su nevažne s obzirom na kriminalni slučaj. U slučaju da maloljetnik laže, treba postupati vrlo strpljivo te čekati da se on zaplete u svoje vlastite kontradikcije. Međutim, koliko god je potrebno omogućiti maloljetniku da neometano ispriča sve što želi, treba ipak paziti da se na taj način ne rasplamsa njegova fantazija. Nadalje, ispitivač mora znati da osobe ove dobi nemaju sasvim izgrađen osjećaj za finu razliku između ljubaznosti i slabosti. Zbog toga, čim se primijeti drskost, vjerojatno često tolerirana u roditeljskom domu zbog pogrešnog odgoja, ispitivač treba energično intervenirati, i to bez obzira radi li se o mladiću ili djevojci (Aćimović, 1988, 262).

Očito je, dakle, da uspješna realizacija informativnog razgovora s osumnjičenim maloljetnikom zahtijeva veliko poznavanje psiholoških obilježja ove dobne skupine, uvid u fenomenološke i etičke crte maloljetničkog kriminaliteta, te visoku razinu stručne osposobljenosti i kompetencije.

3.3. Hitne istražne radnje

Tijekom policijskih izvida postoji potreba da se određene činjenice utvrde i fiksiraju tako da je moguće njihovo korištenje kao dokaza u kasnijem kaznenom postupku. Da bi se to ostvarilo, Zakon o kaznenom postupku u čl. 184. st. 1. i 2. daje policiji mogućnost poduzimanja istražnih radnji i prije započeto kaznenog postupka. Uobičajeno se te radnje nazivaju hitnim istražnim radnjama jer se doista poduzimaju hitno u situacijama koje ne trpe odgodu, ali uz uvjete predviđene zakonom. Ukoliko se tijekom njihovog poduzimanja ne poštuju sve odredbe zakona, njihov rezultat ne može se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku.

Hitne istražne radnje koje policija može poduzeti su: očevid, vještačenje, privremeno oduzimanje predmeta, pretraga stana i pretraga osoba. S obzirom da u Zakonu o sudovima za mladež ne stoji drukčije, ove radnje obavljaju se na identičan način kada postoje osnove sumnje da je kazneno djelo počinila maloljetna osoba. Međutim, valja imati na umu obazrivost postupanja kako je to propisano u čl. 48. st. 2. Zakona o sudovima za mladež.

3.4. Uhićenje

Na maloljetnog počinitelja kaznenog djela odnosi se, jednako kao i na odrasle osobe, odredba članka 94. Zakona o kaznenom postupku prema kojoj svatko smije spriječiti bijeg osobe zatečene u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti. Sukladno tome, redarstvene vlasti ovlaštene su uhititi maloljetnika pod uvjetima definiranim u članku 95. Zakona o kaznenom postupku. Dakle, redarstvene su vlasti ovlaštene uhititi maloljetnu osobu prema kojoj izvršavaju dovedbeni nalog, zatim maloljetnu osobu prema kojoj treba izvršiti rješenje o pritvoru (čl. 95. st. 1. ZKP) te maloljetnu osobu zatečenu u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti i maloljetnu osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoje neki od razloga za određivanje pritvora iz članka 102. Zakona o kaznenom postupku (čl. 95. st. 2. ZKP).

Na uhićenje maloljetne osobe primjenjuje se i odredba iz čl. 96. st. 1. Zakona o kaznenom postupku što znači da se i maloljetnika prilikom uhićenja mora odmah izvijestiti o razlozima uhićenja, osim ako to s obzirom na okolnosti uhićenja nikako nije izvedivo. Prilikom uhićenja maloljetne osobe, sukladno odredbi iz čl. 96. st. 2. Zakona o kaznenom postupku, djelatnici redarstvenih vlasti smiju potrijebiti samo onu silu koja je prijeko potrebna da bi se izvršilo uhićenje i čije su posljedice razmjerno težini počinjenog djela. Za maloljetne jednako kao i za punoljetne osobe vrijedi također i odredba iz čl. 96. st. 3. Zakona o kaznenom postupku prema kojoj se, prilikom uhićenja,

uz prethodno upozorenje smije upotrijebiti sila opasna po život ili koja može teško narušiti zdravlje uhićenika samo ako se radi o kaznenom djelu za koje se prema zakonu može izreći kazna zatvora od deset godina ili teža, a potrebno je spriječiti bijeg uhićenika, odnosno ako je otporom uhićenika ugrožen nečiji život ili postoji opasnost teškog narušavanja nečijeg zdravlja. Napokon, sukladno odredbi iz čl. 96. st. 4. Zakona o kaznenom postupku, redarstvene su vlasti ovlaštene upotrijebiti silu iznimno i bez prethodnog upozorenja i prema maloljetnoj osobi ako to zahtijevaju okolnosti slučaja. Možemo, dakle, zaključiti da prilikom uhićenja maloljetnika redarstvene vlasti postupaju u potpunosti jednako kao sa punoljetnim uhićenikom.

Pri provedbi uhićenja maloljetnika postoji ipak jedna Zakonom o sudovima za mladež regulirana posebnost. Naime, prema odredbi čl. 97. st. 1. Zakona o kaznenom postupku redarstvene vlasti moraju uhićenika odmah, a najkasnije u roku od dvadesetčetiri sata dovesti istražnom sucu ili ga pustiti na slobodu. Međutim, u čl. 67. st. 1. Zakona o sudovima za mladež kaže se da su redarstvene vlasti dužne uhićenog maloljetnika odmah dovesti sucu za mladež ili ga pustiti na slobodu. Tek sudac za mladež može, sukladno odredbi čl. 67. st. 2. Zakona o sudovima za mladež odrediti da se maloljetni uhićenik kojemu je doveden zadrži do dvadesetčetiri sata. Također, sudac za mladež dužan je odmah obavijestiti maloljetnikove roditelje odnosno skrbnike o uhićenju (čl. 67. st. 1. ZSM), iako, kako smo već prethodno spomenuli, u praksi to već obavljaju i djelatnici redarstvenih vlasti.

Uhićenog maloljetnika djelatnici redarstvenih vlasti uz Prijedlog za određenje zadržavanja (čl. 98. ZKP) ili kad su ispunjeni uvjeti za određenje pritvora (čl. 102. ZKP), kao mjera za osiguranje nazočnosti osumnjičenika, uz kaznenu prijavu, odnosno posebno izvješće, privode sucu za mladež (čl. 67. st. 1. ZSM). Ukoliko zbog određenih okolnosti ne može postupati sudac za mladež, maloljetnika se privodi dežurnom istražnom sucu koji će poduzeti potrebne radnje i o tome obavijestiti suca za mladež (čl. 67. st. 3. ZSM).

4. KAZNENA PRIJAVA

Odredbe Zakona o kaznenom postupku koje se odnose na prijavu i rad tijela unutarnjih poslova prije pokretanja kaznenog postupka (čl. 171. do čl. 173. ZKP) primjenjuju u smislu čl. 3. Zakona o sudovima za mladež i u slučaju kada je kazneno djelo počinila maloljetna osoba. Ipak, u policijskoj praksi u tom smislu postoje određene posebnosti. Kao prvo, svi pisani dokumenti izrađuju se na papiru svjetlo plave boje kako bi odmah bilo razvidno da se radi o predmetima postupanja iz djelokruga Zakona o sudovima za mladež. U glavi tih dokume-

nata unosi se razvojna linija rada na poslovima suzbijanja maloljetničke delinkvencije određene policijske uprave.

Nadalje, kada se radi o maloljetnom počinitelju kaznenog djela, prijava se uvijek podnosi stvarno nadležnom državnom odvjetniku, bez obzira radi li se o kaznenom djelu koje se progoni po službenoj dužnosti, prema prijedlogu ili prema privatnoj tužbi. (čl. 45. ZSM).

U kaznenim predmetima u kojima su počinitelji kaznenih djela osobe mlade od četrnaest godina života (djeca), policija državnom odvjetniku za mladež podnosi opće posebno izvješće (također plave boje) s podacima o djetetu i počinjenom kaznenom djelu i to u dva primjerka. Jedan primjerak nužno sadrži sve priloge koji se inače dostavljaju uz kaznenu prijavu. Naime, taj primjerak ostaje u evidenciji državnog odvjetništva, dok drugi primjerak općeg posebnog izvješća koji je bez priloga nadležna državna odvjetništva ustupaju na nadležni postupak nadležnim centrima za socijalnu skrb.

Ukoliko kaznena prijava, priložene izjave i materijal državnom odvjetniku ne pružaju dostatnu osnovu za odluku, on može u smislu odredbe iz čl. 174. st. 2. Zakona o kaznenom postupku zatražiti potrebne obavijesti. Osim podataka značajnih za ocjenu postojanja osnovane sumnje da je maloljetnik počinio kazneno djelo, državni odvjetnik može zatražiti i podatke koji se odnose na ličnost maloljetnika i sredinu u kojoj živi. Ti podaci mogu za državnog odvjetnika biti također vrlo značajni ne samo u smislu primjene načela svrhovitosti prema maloljetniku već i za ocjenu je li u konkretnom slučaju riječ o kaznenom djelu koje je očito beznačajno s obzirom na način postupanja počinitelja, njegovu krivnju, nastupjelu posljedicu za zaštićeno dobro i pravni sustav (čl. 28. KZ). Ovime se još jednom potvrđuje važnost podataka o ličnosti maloljetnog počinitelja kaznenog djela te njegovim životnim prilikama koje već prikuplja policija u pretkaznenom postupku i u obliku službene zabilješke dostavlja državnom odvjetniku uz kaznenu prijavu.

Informacije djelatnika policije o maloljetniku i sredini u kojoj živi ne zamjenjuju, naravno, aktivnost suca za maloljetnike na prikupljanju takvih podataka, odnosno ne oslobadaju ga njegove obveze iz čl. 70. st. 3. Zakona o sudovima za mladež, ali mu svakako mogu znatno pomoći pri izboru onih relevantnih činjenica koje će tijekom postupka na propisani način biti verificirani kao i u pronalaženju adekvatnih izvora saznanja (Singer, 1998, 120).

5. ZADACI POLICIJE TIJEKOM PRIPREMNOG POSTUPKA

Prema odredbi čl. 68. st. 4. Zakona o sudovima za mladež, sudac za mladež može tijekom priprem-

nog postupka povjeriti redarstvenim vlastima da izvrše nalog o pretrazi stana ili osobe ili o privremenom oduzimanju predmeta na način predviđen Zakonom o kaznenom postupku, a može im na prijedlog državnog odvjetnika povjeriti izvršenje pojedine radnje u slučajevima predviđenima u članku 193. stavak 4. Zakona o kaznenom postupku (kaznena djela protuzakonitog prometa opojnim drogama ili opasnim materijalima, oružjem, streljivom i drugim predmetima obrane, krivotvorenja novca i vrijednosnih papira te druga djela čiji su počinitelji povezani sa stranom državom ili koja je počinila grupa ili zločinačka organizacija, a takvo je povjeravanje s obzirom na težinu djela i složenost dokaza prijeko potrebno za uspješno vođenje pripremnog postupka.

Sudac za mladež sam određuje način provođenja pojedinih radnji u pripremnom postupku, postupajući pritom prema odredbama Zakona o kaznenom postupku s posebnim obzirom na prava okrivljenika na obranu, prava oštećenika i prikupljanje dokaza potrebnih za odlučivanje (čl. 71. st. 1. ZSM). Inače se policiji tijekom istrage najčešće povjerava poduzimanje radnji u svezi dovođenja okrivljenika ili svjedoka, nadzor nad provođenjem mjera opreza, provjera podataka o pojedinim sudionicima u kaznenom postupku, prikupljanje dodatnih obavijesti, raspisivanje tjeralice i slično. Isto se može očekivati i tijekom pripremnog postupka u kaznenim predmetima maloljetnika.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Značaj ljudske komunikacije star je zapravo koliko i sama civilizacija. Ljude je od davnina zanimalo kako i na koji način treba izložiti svoje misli i postavljati pitanja da bi se mogli dobiti adekvatni odgovori koje je moguće pravilno interpretirati. Ako podemo od te općepoznate činjenice, te od kriminološke postavke da se kazneno djelo može razumjeti kroz poznavanje ličnosti počinitelja i okolnosti koje ga prate, dolazimo do ideje o potrebi da svaki kriminalistički djelatnik koji kontaktira s građanima bude obrazovan i osposobljen na način da vlada osnovnim teoretskim spoznajama te da stekne praktična iskustva u psihologiji i taktici postupanja s građanima različitog obrazovnog profila, inteligencije, ekonomskog i socijalnog statusa. Jedino tako on može uspješno obaviti svoje radne zadatke, istodobno poštujući zakon, dostojanstvo građana, etička pravila profesije i ugled službe u cjelini.

Komunikacijski modaliteti su od presudne važnosti u trenutku kada ovlaštene službene osobe dolaze u kontakt s građanima, a posebice s onima za koje postoje osnovi sumnje da su počinili kazneno djelo. Naime, poznato je da je svaki čovjek psihološki entitet za sebe i u mnogim aspektima

psihičkog života različit od drugih ljudi. Posebno je ovaj problem izražen kada su posrijedi maloljetne osobe.

U obavjesnom razgovoru s maloljetnikom treba paziti da se koriste izraze, riječi i rečenice koji će mu prihvatljivi i razumljivi. Bez pretjerivanja se može reći da službenik redarstvenih vlasti mora znati onoliko "jezika" s koliko različitih ljudi komunicira (Roso, 1987). Svakako da to iziskuje posebna znanja i veliku odgovornost. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da o načinu pristupa, traženju i razumijevanju primljene informacije, adekvatnom registriranju i sposobnosti korištenja dobivene informacije ovise sudbine ljudi ili, šire promatrano, sigurnosna situacija na određenom području.

Dakle, ocjena ličnosti maloljetnika koja prethodi sudačkoj ili državno odvjetničkoj odluci nije nimalo jednostavna. Ona pred ogovorna tijela kaznenog postupka postavlja niz delikatnih i složenih pitanja; stavlja ih u različite dileme o čijem ispravnom i savjesnom rješenju može ovisiti, a često zapravo i ovisi, čitav životni put jedne mlade osobe. Tako će, primjerice, za odluku suca i državnog odvjetnika biti svakako važno je li izvršeno kazneno djelo maloljetnika posljedica nestabilnosti njegove ličnosti, ili prividno neobjašnjene promjene ponašanja, ispada i simptoma neprilagodivosti izazvanih specifičnim krizama puberalnog doba i psihofizičkog sazrijevanja ličnosti, ili je rezultat samo trenutnog iskušenja kombiniranog s nepovoljnim stjecajem relativno lako uklonjivih utjecaja sredine u kojoj se maloljetnik kreće. Postavlja se, nadalje, pitanje je li delikt rani simptom takvog stjecaja obilježja ličnosti, trajnijeg utjecaja okoline i kriminogenih podražaja sredine koji s vjerojatnošću upućuju na negativnu prognozu daljnjeg ponašanja i razvoja maloljetnika, eventualno i na izrazitu sklonost da i ubuduće svoje konflikte, frustracijske situacije ili konkretne životne probleme rješava asocijalnim ispadima i kriminalnom aktivnošću (Hirjan, Singer, 1987, 412).

Pri tome treba naglasiti da provjerene tekovine suvremene kriminološke znanosti i recentnih kriminoloških empirijskih istraživanja upućuju na simptomatično značenje i izrazito negativnu kriminološku prognozu nekih oblika rane delinkvencije djece i mladeži i u slučajevima kada oni čine relativno beznačajna kaznena djela. Postavlja se, stoga, pitanje na koji način zaključiti radi li se o slučajnom deliktu, o maloljetniku koji je zaveden na put kriminala ili o prvim pojavama dubljih i težih smetnji koje svoj korijen mogu imati i u začecima psihopatoloških pojava, u nepoznatim traumama glave ili pak karakternim smetnjama s negativnom prognozom razvoja koje vode na put ne samo kriminala nego i kriminalnog povrata. Jednako tako mora se pronaći odgovor na pitanje je li teško kazneno djelo ili pak opseg i intenzitet kriminalne aktivnosti znak da se radi o "teškom slučaju" odnosno

da li i do koje mjere kažnjiva radnja manje društvene opasnosti i značenja predstavlja osnovu za zaključak da postupak ne treba pokrenuti, odnosno da maloljetnika nakon pripremnog postupka ne treba izvesti pred sud ili da će se već disciplinskom odgojnom mjerom ostvariti svrha preodgoja (Hirjan, Singer, 1987, 413).

Dakle, pred ovlaštene djelatnike nadležnih tijela koja sudjeluju u pretkaznenom i kaznenom postupku prema maloljetnom počinitelju kaznenoga djela postavlja se pitanje kako ocijeniti tog mladog čovjeka koji se pred njima nalazi. Nije, naravno, svejedno da li se maloljetnik uistinu kaje, da li uvida pravo značenje svojih postupaka i da li ih osuđuje ili se pak radi o njegovom trenutačnom raspoloženju, primarno o strahu pred odlukom suda, te sukladno tome o pretvaranju da bi "što bolje prošao". Na poslijetku, nije čak dovoljno niti sa sigurnošću procijeniti postojanje iskrenih dobrih namjera maloljetnika da se ubuduće korektno ponaša i ne čini kaznena djela, već je od presudne važnosti realno procijeniti postoje li kod tog mladog čovjeka i dostatni potencijali da se tako uobličene namjere i obećanja doista održe te da će, u skladu s time, maloljetnik u kritičnim situacijama biti u stanju prevladati iskušenja koja se pred njega postavljaju. U tom smislu valja odgovoriti i na pitanje mogu li i do koje mjere odnosi u obitelji i stav roditelja pozitivno odnosno negativno djelovati na proces odgoja i preodgoja maloljetnog delinkventa određenih psihofizičkih osobina. U istom kontekstu postavlja se i pitanje mjere do koje se u odgojnim i preodgojnim nastojanjima može i smije osloniti na školu, tijela socijalne skrbi i druge društvene institucije.

Sve nabrojene dileme kao i mnoge druge koje se mogu javiti tijekom pretkaznenog i kaznenog postupka prema maloljetniku valja riješiti jer svi ti momenti mogu biti odlučni za donošenje ispravne odluke koju treba ne samo obrazložiti nego i opravdati u vlastitoj osobnoj i profesionalnoj savjesti.

7. LITERATURA

1. Aćimović, M.: Psihologija zločina i sudjenja. Suvremena administracija, 1988.
2. Aleksić, Ž.: Metodika otkrivanja krivičnih djela maloljetnika. Institut za KSI, 1972.
3. Cajner, I.: Obiteljske prilike maloljetnih počinitelja razbojništva ili razbojničke krađe. Magistarski rad. Fakultet za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1994.
4. Hirjan, F., Singer, M.: Maloljetnici u krivičnom pravu. Globus, Zagreb, 1987.
5. Hirjan, F., Singer, M.: Komentar zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu maloljetnika. MUP RH, Zagreb, 1999.
6. Krivokapić, V.: Kriminalistika. Informator, Zagreb, 1990.
7. Meinert, F.: Vernehmungstechnik. Lubeck, 1969.
8. Pavišić, B., Veić, P.: Komentar Kaznenog zakona. MUP RH, Zagreb, 1998.
9. Pavišić, B., Vučković, M., Veić, P., Radolović, A.: Zakon o kaznenom postupku s komentarom, literaturom i sudskom praksom. MUP RH, Zagreb, 1998.
10. Roso, Z.: Informativni razgovor i intervju. MUP RH, Zagreb, 1988.
11. Singer, M.: Odluka u povodu kaznene prijave prema Zakonu o sudovima za mladež. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol.4, br.2, 1997.
12. Singer, M.: Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži. Globus, MUP RH, Zagreb, 1998.
13. Vodinić, V., Aleksić, Ž.: Kriminalistika. Informator, Zagreb, 1990.

DETAILS OF POLICE TREATING CRIMINAL ACTS EXECUTED BY MINORS

Summary

Structuring of criminal police that should focus its work on minor delinquency problems has been initiated at the Ministry of Internal Affairs (MUP) of the Republic of Croatia. As the appropriate and efficient work in that field implies many specific solutions targeted to minor perpetrators and minor victims, and as that task often do not fit the frame of usual police tasks and require adequate and multidisciplinary education, social pedagogues found their place in that scope of work. Experts of the kind became even more important after January 1, 1998, when new Croatian law became operative. In Article 66, Section 2 of the Juvenile Court Law it brought some innovations regarding police handling crimes executed by minors. Namely, it says that cases of crimes executed by minors have to be handled by police officers specialized in working with minor crimes. It is evident that to make this legal regulation operative it is necessary to put on these positions individuals whose university training is adequate to these high demands and who show affinity to work with young persons. They, of course, have to be additionally trained for that specific task.

Police officers have to find out all relevant facts connected to crime done nevertheless it has been committed by minor perpetrator. They have to act as if it had been done by an adult and use various criminal and operative procedures to find out and secure these relevant fact. First of all facts that give the State Attorney sufficient prove to bring the charges, namely to start criminal procedure. Due to the fact that in the case of minor perpetrators the only criteria to decide upon bringing up charges are not only circumstances connected to crime itself but to the personality of perpetrator, his behavior and social environment, high range of responsibility is laid on police officers. Experience shows that social pedagogues are up to that task and responsibility due to their specific knowledge of developmental psychology, psychology of persons with behavioral disorders, cummunicology, pedagogy, criminology and social pathology gained during their university training.

Key words: *minor delinquency, police, Law on Juvenile Court, Law on Criminal Procedure, social pedagogues*